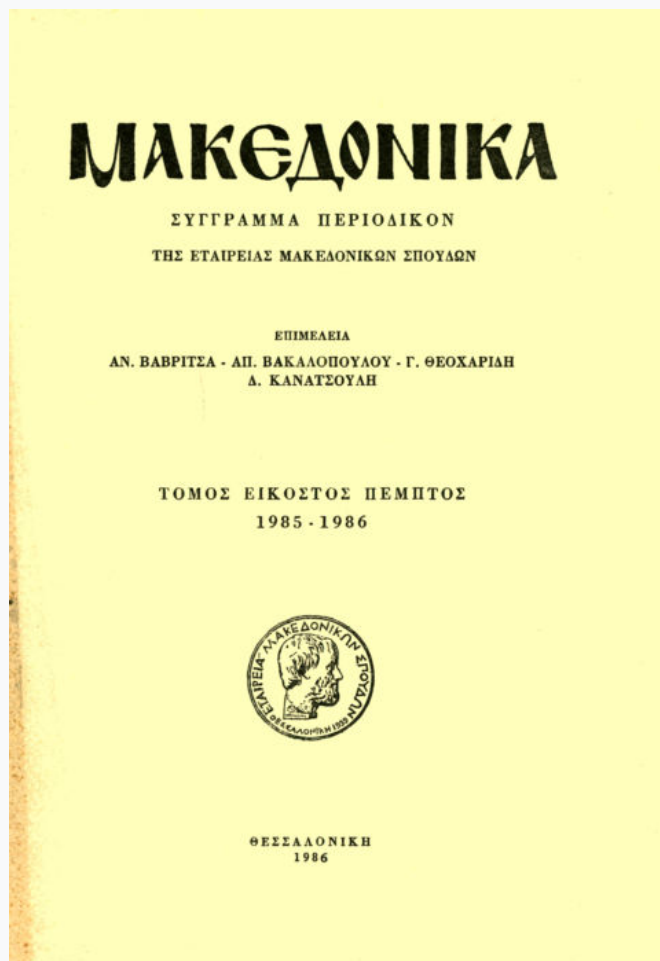

Μακεδονικά

Τόμ. 25, Αρ. 1 (1986)

Τα αρχεία και τα προικοσύμφωνα της κοινότητας της Βέροιας στα χρόνια 1864-1914

Γιώργος Χ. Χιονίδης

doi: [10.12681/makedonika.233](https://doi.org/10.12681/makedonika.233)

Copyright © 2014, Γιώργος Χ. Χιονίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χιονίδης Γ. Χ. (1986). Τα αρχεία και τα προικοσύμφωνα της κοινότητας της Βέροιας στα χρόνια 1864-1914. *Μακεδονικά*, 25(1), 374–378. <https://doi.org/10.12681/makedonika.233>

**ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ 1864-1914 ***

1. Τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βέροιας

Εἶναι ἀναμφισβήτητη καὶ αὐτονόμητη ἡ χρησιμότητα τῆς δημοσιεύσεως ἀγνώστων πληροφοριῶν ἀπὸ ἀνέκδοτους κώδικες τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, γιατί ἔτσι πλουτίζουμε τὶς γνώσεις μας με βάση τὶς σωζόμενες πρωτότυπες πηγές, πού ἔμειναν ἀναξιοποίητες, μέχρι σήμερα, ἂν καὶ πέρασαν πολλές δεκαετίες ἐλευθέρου βίου τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους.

Τέτοιοι κώδικες σώζονται σὲ βιβλιοθήκες, μητροπόλεις κ.ἄ., ὅπως, βέβαια, καὶ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς καταστράφηκαν ἤδη ἀπὸ πυρκαϊῆς ἢ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία ἐκείνων πού τοὺς εἶχαν καὶ ἔτσι χάθηκαν γιὰ πάντα πολὺ σπουδαῖες εἰδήσεις γιὰ θεσμοὺς καὶ γιὰ πολλὰ θέματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχουμε λίγες καὶ σποραδικές πληροφορίες, ὅπως γιὰ τὶς κοινότητες, τὰ σχολεῖα, τὶς δωρεές, τὰ προικοσύμφωνα, τὶς διαθήκες, τὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο, τὴ φορολογία κ.λ.

Ἀπὸ τοὺς σωζόμενους κώδικες ἔχουν δημοσιευθεῖ, ὀλόκληροί, ἐλάχιστοι. Ἱστοριοδίφες ἢ ἱστορικοί, ὅμως, χρησιμοποίησαν, ἢ καὶ δημοσίευσαν μερικά μέρη τους, ἢ, πῶς συχνά, ἀνέφεραν στοιχεῖα ἀπὸ τούτους με τὴν εὐκαιρία τῆς συγγραφῆς κάποιας μελέτης τους. Ἐτσι, ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοὶ ἀγνοστοὶ ἢ ἀχρησιμοποίητοι κώδικες.

Εἶναι λοιπὸν ἐπιβλημένο νὰ ἀναληφθεῖ μία συντονισμένη προσπάθεια γιὰ τὴ συστηματικὴ καταγραφή καὶ γιὰ τὴ δημοσίευση τοῦ κειμένου τῶν κωδίκων. Γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν χρειάζεται νὰ ἐνδιαφερθεῖ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖο ἀπαιτεῖται νὰ ἐξεύρει καὶ νὰ διαθέσει τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ γιὰ τὴ χρηματοδότηση εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν, γιὰ τὴ μικροφωτογράφησή τους καὶ στὴ συνέχεια τὴν ἐκδόσή τους σὲ μιά πολὺτομη καὶ πολὺτιμη σειρά, ὅπως γίνεται στίς ἄλλες χώρες, ὅπου ἔχουν κατανοήσει τὴ μεγάλη σπουδαιότητα τῶν παρόμοιων ἐνεργειῶν γιὰ τὴν αὐτογνωσία καὶ τὴν ἱστορίαν τους (πολιτική, κοινωνική, οἰκονομική κ.λ.).

Ἄν θελήσουμε, τώρα, νὰ περιορίσουμε τὴν ἐξέτασή μας στὴν περιοχή τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Μακεδονίας, θὰ πρέπει νὰ θυμίσουμε ὅτι ὁ, τελευταῖα ἀποθανὼν, πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς Ἀντώνιος Σιγάλας, ἔκαμε γιὰ τοὺς ὅτι εἶχαν κάμει προηγουμένως οἱ Σπ. Λάμπρος καὶ Κωνσταντῖνος Σάθας, ἢ, ὕστερα, οἱ Κωνσταντῖνος Μέρτζιος, Ἰω. Βασδραβέλλης κ.ἄ. γιὰ εὐρύτερες περιοχές. Πράγματι, ὅταν ἦταν καθηγητὴς στὸ πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, γύρισε τὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ἐρευνήσει-ἐντοπίσει καὶ νὰ καταλογογραφήσει τὰ ἀρχεῖα τῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειάς του ὑλοποιήθηκε με τὴν ἐκδοση (στὰ 1939) τοῦ πρώτου (ἀλλὰ καὶ τελευταίου) τόμου ἑνὸς βιβλίου του, πού ἔχει ὑπέρτιτλο: «Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας» καὶ κύριο τίτλο: «Α', Ἀρχεῖα καὶ βιβλιοθήκαι Δυτικῆς Μακεδονίας», Θεσσαλονίκη.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Σιγάλας, ὅπως ἦταν φυσικὸ, περιέγραψε βιαισταὶ τοὺς κώδικες, τὰ χειρόγραφα βιβλία, τὰ λυτὰ ἔγγραφα κ.λ., ἐπειδὴ δὲν διέθετε τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο καὶ τὰ μέσα γιὰ μιά συστηματικὴ ἐργασία, χωρὶς νὰ σημαίνει τοῦτο

* Ἀνακοίνωση στὸ Η' Πανελλήνιο Συνέδριο τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορικῆς Ἐταιρείας (23-24.5.1987).

δτι δὲν εἶναι ἀξιόλογο τὸ βιβλίο του. Δυστυχῶς δὲν συνεχίστηκε καὶ δὲν ὁλοκληρώθηκε ὕστερα ἢ προσπάθεια του, σὲ τοῦτο δὲ συνετέλεσε ἀρνητικὰ καὶ ἡ προσωπικὴ περιπέτεια του. Τὰ κατοπινὰ «Ἐκλαϊκευμένα μελετήματά» του, ὅπως ὑπονοεῖ καὶ ὁ τίτλος τους, δὲν προσέθεσαν τίποτε καινούριο στὸν τομέα αὐτὸν.

Στὰ πλαίσια τῆς προαναφερμένης ἐρευνᾶς του ὁ Σιγάλας μᾶς ἔδωσε καὶ ἕναν κατάλογο τῶν κωδίκων τῆς Βέροιας, τὴν ὁποία ἐπισκέφθηκε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1931.

Τὸ 1960 μελέτησα (στὴ διάρκεια ἐνὸς τριμήνου) τοὺς κώδικες, ποὺ βρῆκα στὴ Μητρόπολη τῆς Βέροιας-Νάουσας καὶ κράτησα σημειώσεις 468 σελίδων, σὲ 4 συνηθισμένα τετράδια. Κατάλογο τῶν κωδίκων τούτων ἔδωσα στὶς σελίδες 39-41 τοῦ 1ου τόμου τῆς Ἱστορίας τῆς Βέροιας, ποὺ κυκλοφόρησε τὸν ἴδιο χρόνο. Πρὶν λίγες ἡμέρες (27-3-1987) ἔκανα ἐπανελέγχο τῶν κωδίκων γιὰ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς τῆς ἀνακοινώσεως. Βρῆκα ἕναν ἀκόμα κώδικα, ὅπου (στὶς σελίδες 1-30) περιέχονται προικοσύμφωνα τῶν χρόνων 1905-1907.

Ἐπίσης, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1983, μελέτησα ἄλλους κώδικες, ποὺ ὑπάρχουν (ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια) στὸ συμβολαιογραφεῖο τοῦ κ. Δημητρίου Μανωλίδη στὴ Βέροια καὶ κράτησα σημειώσεις ἀπὸ 230 σελίδες, ἀπέκτησα δὲ καὶ φωτοτυπίες μερικῶν σημαντικῶν ἐγγράφων χάρις στὴν καλὴ διάθεσή τοῦ κ. Μανωλίδη, τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτή. Οἱ κώδικες αὐτοὶ περιέχουν προικοσύμφωνα, διαθήκες, ἐξοφλητικά καὶ ἄλλα συμβολαιογραφικὰ ἐγγραφα.

Ἦδη, μὲ βάση ἢ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἐγγράφων ποὺ βρῆκα στοὺς κώδικες τῆς Μητροπόλεως καὶ ἔχοντας στὴ διάθεσή μου τίς σημειώσεις μου, δημοσίευσα στοὺς 10 (1970) καὶ 11 (1971), ἀντίστοιχα, τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά» ἄγνωστα στοιχεία γιὰ τὴν ἐλλληνικὴ κοινότητα τῆς Βέροιας καὶ πῶς εἰδικὰ γιὰ τοὺς κανονισμοὺς τῆς, ὅπως καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς ἴδιας πόλεως, ἐνῶ ἄλλα ἐγγραφα ἢ πληροφορίες χρησιμοποίησα σ' ἄλλες ἱστορικὲς μελέτες μου.

Σήμερα θὰ ἀνακοινῶς τίς πρῶτες παρατηρήσεις μου γιὰ ἕναν ἄλλο θεσμό, ποὺ ἴσους χιλιάδες χρόνια (καὶ μέχρι πρὶν τέσσερα χρόνια, ὅποτε καταργήθηκε μὲ τὸν νόμο 1329 / 1983, γιὰ τὴν ἰσότητα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν), δηλαδὴ γιὰ τὴν προίκα καὶ πῶς συγκεκριμένα γιὰ τὰ προικοσύμφωνα, στὰ χρόνια 1864-1914, μὲ βάση τοὺς ἀνέκδοτους κώδικες τοῦ συμβολαιογραφείου τῆς Βέροιας.

Πρέπει νὰ σημειώσω ἀμέσως, ὅτι ὁ Ἀντώνιος Σιγάλας γράφει ὅτι ὑπῆρχε στὸ συμβολαιογραφεῖο τῆς Βέροιας καὶ ἕνας κώδικας, ὁ ὁποῖος περιεῖχε προικοσύμφωνα τῶν ἐτῶν 1849-1877, ἀλλὰ τοῦτος, ὅπως καὶ ἕνας ἄλλος, δὲν βρέθηκε τὸ 1983 οὔτε στὸν ἐπανελέγχο ποὺ ἔκανα τελευταῖα (27.3.1987), ἐνῶ βρῆκα ἕναν ἄλλο κώδικα, τὸν ὁποῖο δὲν μνημόνευσε ὁ Σιγάλας.

Ἀκόμα, χρειάζεται νὰ ἀναφέρω ὅτι στοὺς κώδικες τοῦ συμβολαιογραφείου καταχωροῦνται προικοσύμφωνα κατοίκων τῆς Βέροιας ἢ καὶ τῶν χωριῶν τῆς. Ἐξάλλου, στὰ ἀρχεῖα τῆς ἴδιας Μητροπόλεως ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἐξὶ κώδικες, οἱ ὁποῖοι περιέχουν προικοσύμφωνα μονάχα ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Νάουσας, τῶν χρόνων 1858-1914, τὰ ὁποῖα δὲν μελέτησα ἀκόμα καὶ συνεπῶς δὲν πρόκειται νὰ μὲ ἀπασχοῖ ἡσὺν ἐδῶ.

2. Μερικὲς ἐπισημάνσεις γιὰ τὰ προικοσύμφωνα στὴ Βέροια

Ἀπ' ὅσα σημειώθηκαν κιόλας γίνεται εὐκόλα κατανοητὸ ὅτι δὲν εἶναι δυνατό μὲ τὴν ἀνακοινώσή μου αὐτὴ νὰ κάμω τίποτε περισσότερο, στὰ περιορισμένα πλαίσιά της, πέρα ἀπὸ ὀρισμένους ἐπισημάνσεις, σχετικὲς, μονάχα, μὲ τοὺς κώδικες ποὺ μελετήθηκαν (καὶ, μόνο, γιὰ τὴν πόλιν τῆς Βέροιας), χωρὶς νὰ γίνῃ ἀναφορά στὰ νομικὰ καὶ ἱστορικὰ πλαίσια τοῦ θεσμοῦ τῆς προίκας καὶ τῶν προικοσυμφώνων, γιὰτὶ μιὰ

παρόμοια προσπάθεια ξεφεύγει από τόν σκοπό και τόν προορισμό αυτού του κειμένου:

Α'. Τό προικοσύμφωνο ονομάζεται «Έγγραφο προικοτιμήσεων» ή «προικοδοτήριο», αναφέρεται δέ ότι γινόταν «...κατά τό επικρατούν έθος της πόλεώς μας».

Β'. 'Η σύνταξη γινόταν στά γραφεία της Μητροπόλεως και καταχωριζόταν στόν είδικόν κώδικα τών προικοτιμήσεων-προικοσυμφώνων ή σέ πιό γενικόν κώδικα, όπου γράφονταν και διαθήκες, συμβολαιογραφικά Έγγραφα κ.λ. 'Αντίγραφο (έπικυρωμένο) δινόταν στούς ενδιαφερόμενους, σέζονται δέ τέτοια σέ πολλές οικόγένειες.

Γ'. Τοῦτο συντασσόταν μεταξύ τοῦ προικοδοτή, πού ήταν, κυρίως, ό πατέρας (φυσικός ή θετός), ή ή μητέρα σέ περίπτωση χηρείας της, ή και τά αδέλφια, ή άλλοι συγγενείς, κυρίως όταν ή προικοδοτούμενη ήταν όρφανή. 'Ακόμα, και «ό κύριος» ή «ή κυρία» της μέλλουσας νύφης, σέ περίπτωση πού θά παντρευόταν υπηρέτρια κάποιας ευκατάστατης οικόγένειας, όποτε ή προικοδότηση γινόταν «...συμφώνως πρὸς τήν υπηρέσιαν της κόρης», όπως γράφεται σέ προικοσυμβόλαια, δηλαδή κρατιόνταν, συνήθως, τά σχετικά ποσά γιά άμοιβή της εργασίας, γιά τήν προίκισή, συχνά δέ προσέφερε και ό εργοδότης ένα ποσό γιά τή συμπλήρωση της προίκας.

Δ'. 'Η προίκα αποτελοῦνταν από άκίνητα (κατ' έξαιρέση), μετρητά χρήματα (σέ γρόσια ή χρυσές τουρκικές λίρες) καί, στόν κανόνα, κυρίως και πάντοτε, δινόταν σέ ρουχισμό, έπιπλα, σκεῦή και άλλα κινητά πράγματα. Κάπου κάπου ή προίκα συμπληρωνόταν με όμολογίες, κυρίως τοῦ ναοῦ τοῦ οἰοῦ 'Αντωνίου ή ελληνικῶν Τραπεζῶν. 'Η άναφορά γινόταν σέ αριθμό αντικειμένων και γραφόταν και ή αξία τους (σέ γρόσια ή σπάνια και σέ τουρκικές λίρες). Συχνά περιγράφονταν τά μεν κινητά πράγματα με λεπτομέρειες, ως πρὸς τήν προέλευση, ποιότητα, μέγεθος, αριθμό κ.λ., ενώ γιά τά άκίνητα δίδονταν ή τοποθεσία, ή συνοικία-ένορία, ή έκταση, μερικές φορές δέ και τά όρια καί, πάντοτε, ή αξία τους. Αὐτά τά στοιχεία δέν εἶναι μονάχα ενδιαφέροντα, αλλά και πολύ χρήσιμα από πολλές άπόψεις.

Ε'. Τό Έγγραφο ύπογράφονταν από ένα ή, συνήθως, περισσότερους προικοεκτιμητές, από τόν προικοδότη, τόν μελλούμενο γαμπρό (όταν δέν ήταν άγρόμματος) και από μάρτυρες, μερικές δέ φορές ύπέγραφε και ό κουμπάρος. Σπάνια, ή ίδια ή νύμφη αὐτοπροικιζόταν από τήν πατρική κ.λ. κληρονομιά της.

ΣΤ'. Σέ προικοσύμφωνο της 29.8.1892 γράφεται ότι τά περιουσιακά στοιχεία της προίκας (αξίας 2.600 γροσιών) δόθηκαν: «...ίνα διετελῶσιν ὑπὸ τήν κατοχήν και συντήρησιν αὐτοῦ» (δηλαδή τοῦ γαμπροῦ) «και κυριότητα της νύμφης...».

Ζ'. Συχνά δινόταν ως προίκα, από τόν πατέρα ή τόν αδελφό, όλόκληρο ή ένα μέρος άκινήτου (όπως σπιτιοῦ, μαγαζιοῦ, χωραφιοῦ, λαδόμυλο κ.λ.), επειδή δέν ὑπάρχε ρευστό χρήμα (σέ γρόσια ή χρυσές τουρκικές λίρες), με τή ρητή συμφωνία νά έπιστραφεί όπωσδήποτε τό άκίνητο τοῦτο, μόλις πάρει, ύστερα, ό γαμπρός τήν αξία σέ χρήμα, τοῦτο δέ γινόταν «...διά μέσου τοῦ αρμοδίου κυβερνητικοῦ γραφείου», όπως γράφεται ρητά σέ προικοσυμβόλαιο τοῦ 1894. Στό περιθώριο τοῦτου γράφτηκε, όριζόντια, μετά πέντε χρόνια (δηλαδή τό 1899) ότι τό ½ ἐνός λαδόμυλο και μιᾶς βαμβακομηχανῆς, πού είχαν δοθεῖ γιά προίκα και είχαν έκτιμηθεῖ σέ 12.500 και 7.500 γρόσια, αντίστοιχα, ή συνολικά γιά 20.000 γρόσια ή 20 χρυσές λίρες Τουρκίας, πούλήθηκαν-έπεστράφηκαν (με «ικρόρη») στόν αδελφό της νύφης (όπως συμφωνήθηκε), ό όποιος, όμως, κατέβαλε γιά τοῦτο 161 ὀθωμανικές λίρες. Σέ προικοσύμφωνο τοῦ 1896 διαβάζουμε, μεταξύ άλλων, ότι: «Διά αντίτιμον ἑπτὰ λιρῶν διά τὰς γούνας και λοιπά διδῆι ἐνυπόθηκον δύο στρέμματα ἀμπέλι εἰς Καλίγκαν 700» (γρόσια). Στά 1905: «'Αντί τεσσαράκοντα λιρῶν μετρητῶν ἐδόθη ὡς ἐνέχυρον μέχρι ἀποτίσεως τοῦ ἀνω ποσοῦ εἰς ἀχρῶν», αξίας 4.000 γροσιών ή ότι από τίς τριακόσιες λίρες (άλλης προίκας) 50 δόθηκαν σέ μετρητά, 50

σὲ ὁμολογία λήξεως 6 μηνῶν, καὶ γιὰ τὶς 100 δόθηκε ἐνέχυρο τὸ μισὸ ἐνὸς μαγαζιοῦ. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τοῦ 1898) γράφεται ὅτι προικοδοτεῖται ἡ νύφη καὶ μὲ 80 χρυσὲς ὀθωμανικὲς λίρες: «ἀντὶ φλωρίων λαιμοῦ». Ἀλλωστε, ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν κτηνῶν πραγμάτων δὲν ἔλειπαν, συνήθως, τὰ «ἐνώτια», τὰ «ἐξάρια μαργαρίτου», τὰ «περιδέραια» καὶ λοιπὰ κοσμήματα, ἐνῶ ὁ ρουχισμὸς δινόταν σὲ «κιβώτια» ἢ σὲ «μπόγους» κ.λ. Σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1897 παρατηροῦμε ὅτι, μετὰξὺ ἄλλων, δόθηκε ὡς προίκα ἓνα σπῖτι (ποῦ ἐκτιμήθηκε 2.000 γρόσια ἢ 20 ὀθωμανικὲς χρυσὲς λίρες) καὶ συγκεκριμένα τὸ μισὸ γιὰ προίκα ὡς ἀκίνητο καὶ τὸ ἄλλο μισὸ ἀντὶ μετρητὰ χρήματα.

Η'. Σὲ μερικὰ προικοσύμφωνα γράφεται (ὅπως σὲ ἓνα τοῦ 1898) σημείωση, ὅπου διευκρινίζεται ὅτι μὲ τὴν προίκα, ποῦ δόθηκε «Ἀπὸ κτηματικὴν περιουσίαν ἡ νύφη δὲν ἐξοφλεῖ», ἐνῶ σὲ ἄλλα (ὅπως σὲ ἓνα τοῦ 1900) ὑπάρχει ἀντίθετη, διευκρινιστικὴ σημείωση τῶν συμβαλλόμενων ἢ τῶν ἐφόρων ἢ τοῦ ἐφόρου τῶν σχολείων (ποῦ ὑπεργραφὰν ὡς «ἐκτιμητὲς» καὶ ἔπαιρναν ποσοστὸ ἀπὸ τὴν προίκα γιὰ τὰ ἐξοδα λειτουργίας τους), ὅτι: «Τὴν ἀνωτέρω προίκα λαβοῦσα ἡ ἀνωτέρω δεσποινίς... ἐξοφλεῖ καὶ ἀπὸ πατρικὴν καὶ ἀπὸ μητρικὴν κληρονομίαν», ἀπέναντι καὶ στὰ ἀδελφία τῆς. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τοῦ 1901) ἡ νύφη παραιτεῖται (ὑπογράφοντας σὲ εἰδικὴ σημείωση ἡ δηλῶνοντάς το στὸν ἱερέα) ὅλης τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς περιουσίας. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, ἀκόμα, ὅτι σὲ προικοσύμφωνο (τοῦ 1901) διαβάζομε ὅτι, ἐπιπλέον: «Υποχρεοῦται ὁ πατὴρ τῆς νύμφης, ἥτοι ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, ὅπως ἐπὶ δύο ἔτη διαθρήψῃ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ... ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἐν περιπτώσει τοῦ πενθεροῦ μὴ ὑπάρχοντος, ὅπερ μὴ γένοιτο, ὑποχρεοῦται ὁ ἀδελφὸς τῆς νύμφης περὶ διατροφῆς...», ἐκτὸς ἂν ἀποχωρήσει ὁ γαμπρὸς ἀπὸ τὸ σπῖτι τοῦ πεθεροῦ, ὁ ὁποῖος, τότε, ἀπαλλάσσεται, ὅπως γράφτηκε σὲ ἐπόμενη σημείωση, ἐνὸς ἐφόρου τῶν σχολείων. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τῆς ἴδιας χρονιᾶς) ὁ πεθερὸς ἀναλαμβάνει καὶ νὰ διατρέφει τὸ νέο ζευγάρι γιὰ τρία χρόνια, ἂν καὶ ἡ προίκα ἀνερχόταν σὲ 22.400 γρόσια, δηλαδὴ σὲ ἀξιόλογο ποσὸ.

Θ'. Μερικὲς φορὲς στὰ προικοσύμφωνα ὑπῆρχαν καὶ ὅροι σὲ βάρος τῶν νεονύμφων. Ἐτσι, σὲ προικοσύμφωνο (τῆς 13.2.1898), μὲ τὸ ὁποῖο δόθηκαν ὡς προίκα, μετὰξὺ ἄλλων καὶ ἓνα σπῖτι ἐπιλωμένο στὴν ἐνορία τῆς Μητροπόλεως, ὅπως καὶ ἓνα χωράφι στὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, συνολικῆς ἀξίας (ὅλης τῆς προίκας) 50.000 γροσίων, τέθηκε ὑστερόγραφο, ὅπου ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ (θυγατέρα) νύφη ἀνελάμβαναν τὴν ὑποχρέωση νὰ συγκατοικοῦν «ἐφ' ὅρου ζωῆς» μὲ τοὺς δύο γονεῖς τῆς κοπέλας, ἢ τῆς χήρας μητέρας-πεθερᾶς, ὅπως γράφεται σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1901, ἀλλιῶς θὰ χανόταν τὸ δικαίωμα τῆς κατοχῆς τμήματος τῆς διδόμενης ἀκίνητης, προικώας περιουσίας.

Ι'. Ὄταν ὁ γαμπρὸς ἦταν ἀπὸ ἄλλη περιοχὴ καὶ ἡ παραλαβὴ τῆς προίκας γινόταν ἀπὸ συγγενεῖς (ὅπως ἀπὸ θεῖο, ἀδελφὸ), τότε τὸ προικοσύμφωνο ὑπέγραφε ὁ παραλήπτης, γιὰ λογαριασμὸ του.

ΙΑ'. Ὑπῆρχαν καὶ περιπτώσεις, ὅπου τὴν ἀξία τῆς προίκας (π.χ. ὕψους 1.700 γροσίων, τὸ 1902, νύμφης ἀπὸ τὸ χωριὸ Ξεχασμένη) τὴν κατέβαλλε ὁ γαμπρὸς (ποῦ ἦταν στὴ συγκεκριμένη φορὰ ἀπὸ τὴ Νάουσα).

ΙΒ'. Ἄν, πάλι, τὸ ἀκίνητο, ποῦ δινόταν ἀντὶ γιὰ μετρητὰ, ἦταν μεγαλύτερης ἀξίας ἀπ' ὅ,τι συμφωνήθηκε ὡς προίκα, ὁ γαμπρὸς ἔπρεπε νὰ συμπληρώσει (ὡς πρὸς τὰ μετρητὰ) τὴν προίκα.

ΙΓ'. Συγκινητικὴ, ἢ, ἔστω, ἀξιοσημείωτη ἦταν ἡ δήλωση (ποῦ ἀντιγράφηκε στὸν κώδικα), ποῦ ἔκαμε στὴ Βέροια τὴν 28.10.1893 ὁ Γιοβάν Μπαρτίν, ἀπὸ τὸ χωριὸ Πεδερόμπα τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας, ὁ ὁποῖος ἦταν Ἰταλὸς ὑπῆκοος καὶ ἀνῆκε στὸ «Δυτικὸν Δόγμα», ὅτι τὰ παιδιά, ποῦ θὰ ἀποκοτοῦσε μὲ τὴ μέλλουσα νύφη, ὀρθόδοξη Βεροιώτισσα, θὰ τὰ βάπτιζε σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης

Ἐκκλησίας, τόσο τὰ ἀρσενικά, ὅσο καὶ τὰ θηλυκά. Τῇ γνησιότητά τῆς ὑπογραφῆς τούτου καὶ τῶν δύο (Ἑλλήνων) μαρτύρων τοῦ ἐπικύρωσε ὁ τότε μητροπολίτης τῆς Βέροιας-Νάουσας Κοσμάς.

ΙΔ'. Τὰ προικοσύμφωνα συνεχίστηκαν νὰ καταχωροῦνται στοὺς ἴδιους κώδικες, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Βέροιας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀφοῦ τὸ τελευτάτο, ποὺ βρέσκομε, συντάχθηκε στὶς 2.6.1914. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ἡ ἀποτίμηση γινόταν καὶ μέχρι τότε (1914) σὲ γρόσια ἢ σὲ λίρες Τουρκίας καὶ ὄχι σὲ δραχμές. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι, ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1912 καὶ ὕστερα, διευκρινίζεται, συχνά, στὰ κείμενά τους, ὅτι ἡ ἐκτίμηση τῶν προικῶν γινόταν σὲ γρόσια χρυσά, ἀπὸ δὲ προικοσύμφωνο τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1914 πληροφοροῦμαστε ὅτι τὰ 51.000 χρυσὰ γρόσια ἰσοδυναμοῦσαν μὲ 350 χρυσὲς λίρες Τουρκίας καὶ τὰ 57.000 γρόσια μὲ 400 λίρες. Ἐξάλλου, ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1912 τὰ προικοσύμφωνα ἦσαν ἐνάρθια.

3. Ἐπιλεγόμενα

Ὅταν διαβάζει μὲ προσοχὴ ὁ ἀναγνώστης τοὺς κώδικες, κάμνει μερικὲς ἀξιόλογες διαπιστώσεις, ὅσο καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο ἀφύσικο γιὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι, συνήθως, τυπικά, συνοπτικά καὶ ἀποτελοῦν τὴν ὀριστικὴ καὶ γραπτὴ συμφωνία μιᾶς συμβάσεως ποῦ, συχνά, πέρασε, προηγουμένως, πολλὰ στάδια δυσκολῶν καὶ ἐπιπονῶν-ἐπιμονῶν διαπραγματεύσεων. στὶς ὁποῖες ἔλαβαν μέρος οἱ γονεῖς τῶν νεονύμφων, οἱ ἀδελφοί, οἱ παπποῦδες, οἱ θείοι κ.ἄ. συγγενικά πρόσωπα, χωρὶς νὰ λησμονοῦμε καὶ τὸν κρίσιμο ρόλο τῶν προξενητῶν ἢ, πιὸ σωστά, τῶν προξενητριῶν.

Ἀκόμα, ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα μεταξὺ τους εἶναι δυνατό νὰ ἐντοπίσει τὴν οἰκονομικὴ ἢ καὶ τὴν κοινωνικὴ τάξη τῶν νεονύμφων καὶ τῶν γονιῶν τους, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τῆς διδόμενης προίκας, χωρὶς νὰ ὑποτιμᾶται ὁμως ὅτι, συχνά, ὑπεισχύρουν καὶ ἄλλοι παράγοντες (ὅπως ἡ τσιγκουνιά ἢ, ἀντίθετα, ἡ ἀπλοχερία, ἡ ὑπερφάνεια ἢ καὶ ἡ ἐπιδειξιomanία τῶν προικοδοτῶν κ.λ.), ποῦ εἶναι δυνατό νὰ παραπλανήσουν ὁποιον καταπιάνεται μὲ τὴ μελέτη παρόμοιων κειμένων, δεδομένου ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ συλλέξει τώρα στοιχεῖα γιὰ τοὺς συμβαλλόμενους καὶ μάλιστα γιὰ μερικὲς ἑκατοντάδες περιπτώσεων.

Ἡ χρησιμότητα τῶν προικοσυμφώνων εἶναι, ὅπως σημειώθηκε πιὸ πάνω, πολλαπλή, τόσο γιὰ τὴ μελέτῃ τοῦ κοινωνικοῦ-οἰκονομικοῦ, λαογραφικοῦ, ἱστορικοῦ κ.λ. παρελθόντος μιᾶς περιοχῆς ἢ μιᾶς ἐποχῆς, ὅσο καὶ γιὰ τὴ συλλογὴ πολὺ σημαντικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὶς τοποθεσίες, τὰ τοπωνύμια (τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὴν περιγραφὴ τῶν ἀκινήτων), γιὰ τὴν κατὰστροφή τῶν γεωλογικῶν δένδρων καὶ τῶν συγγενικῶν δεσμών, τὴ μορφή τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῶν ἐπιθέτων τῶν κατοίκων τῆς, τοὺς γλωσσικοὺς ἰδιωματισμοὺς κ.λ.

Τέλος, δὲν εἶναι δυνατό νὰ κρύψει ὁ μελετητὴς τους καὶ τὴ συγκίνηση, ποῦ νιώθει ὡς ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔχει μπροστά του κείμενα, στὰ ὁποῖα καταγράφεται τὸ βίος, τὸ νοικοκυριό, συνήθως, νέων ἀνθρώπων, ποῦ ξεκίνησαν κάποτε τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ τους γεμάτοι δνεια (καλὰ ἢ κακὰ), ἀγάπη ἢ φόβο, χαρὰ ἢ λύπη, ἀνάλογα μὲ ὅσα προηγήθηκαν τοῦ γάμου ἢ ἀκολούθησαν ὕστερα, ἰδιαίτερα ὅταν σκέπτεται ὅτι ὅλοι οὗτοι, παρὰ ταῦτα, δὲν βρίσκονται πιά στὴ ζωὴ, μὰ καὶ ἔτσι τοῦ δίδεται ἡ ἀφορμὴ γιὰ μεταφυσικὲς σκέψεις καὶ γιὰ τὸν ἴδιο, δηλαδὴ γιὰ τὸν ἑαυτό του...